

Чумацький Віз / Великий Віз / Великий Ківш / Ківш (4), сузір'я Оріон (2), сузір'я Ворон (4), сузір'я Плеяди / Стожари (2), сузір'я Персей (2), сузір'я Дракон (1), астеризм Голова (1) – фрагмент сузір'я Дракон, сузір'я Ліра (1), сузір'я Волосся Вероніки (1), сузір'я Саламандра (1) – це вигадана назва, сузір'я Пегас (1), сузір'я Волопас (1); зодіоніми сузір'я Риби (3), сузір'я Тілець (2), сузір'я Близнюки (1), сузір'я Лев (1), сузір'я Діва (1), сузір'я Овен (1) і сузір'я Терези (1). До найчастіше уживаних констелонімів у поетичному мовленні Л. Костенко належать назви *сузір'їв Велика Ведмедиця* (народний варіант назви – *Чумацький Віз*), *Оріон*, *Плеяди* (у тому числі народна назва – *Стожари*). Уживання оніма *Чумацький Віз* у прямому значенні не властиве письменниці, тому що на перше місце висувається майже в усіх прикладах додаткова потенційна сема 'символ української нації', а основні семи, такі як 'характеристика за спектральними ознаками' і 'реалія зоряного неба' стають майже периферійними. Констелоніми *Оріон* і *Плеяди* є відносно частотно вживаними, в текстах поезій Л. Костенко вони використовуються й у прямому значенні (яке актуалізує сему 'характеристика за спектральними ознаками'), і в переносному, набуваючи предметних ототожнень (*Оріон*) або наділяючись антропоморфними рисами (*Плеяди*). Маловідомі констелоніми, до яких належать *Саламандра* (вигадане), *Ліра*, *Дракон*, *Ворон* найчастіше вживаються з родовим терміном (наприклад, *сузір'я Ліра*). У поетичному мовленні в космонімах домінує конотація (лексеми наповнюються інтенційно маркованими потрібними митцеві сенсом і експресією, стають аксіологічно забарвленими) і вони насправді є поетонімами, а саме космопоетонімами (домінує лірична функція, вони набувають образності, мінливості значення, нюансування смислу).

Література

1. Костенко Л. В. Неповторність. Вірші. Поеми Київ : Молодь, 1980. 222 с. 2. Костенко Л. В. Поезії. Торонто : Смолоскип, 1983. 423 с. 3. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Погапенка, М. К. Дмитренка. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.

Анастасія Глинченко

Науковий керівник – Тетяна Бандура

Особливості психологізму в романі В. Шкляра «Маруся»

На початку ХХ століття у роботах багатьох психологів досліджувалося підґрунтя глибинної психології особистості, обмірковувалося свідоме й несвідоме. Ці незнані істини, без сумніву, не могли не відбитися в літературі. У кожному художньому творі в будь-якому разі автор змальовує словами почуття, емоції, враження персонажів. Майстерно занурюватися вглиб, досліджуючи глибокосяжний внутрішній світ, мову героя, внутрішній монолог, сновидіння, особливості поведінки, міміки, зовнішності, спілкуватися з читачем мовою його серця та розуму – високе мистецтво, поза всяким сумнівом. У часи загрози суверенному існуванню України художні твори, наснажені енергією націоналізму, стають інформаційним інструментом єднання народу, невичерпним джерелом сили, запалу до битви за свободу та незалежність, імпульсом надання нації верховенства в системі суспільних відносин та, безсумнівно, потужним поштовхом боронити країну, захищати її незалежність.

На полі боротьби за свободу України в романі В. Шкляра «Маруся» на тлі кровопролиття зароджуються почуття чистосердної симпатії, щирі поривання душі, що благословляють справжнє кохання. «Український народ може об'єднати традиція споконвічної боротьби за волю України», – переконаний письменник. Автор має досвід блискуче комбінувати психологізм і гостросюжетність, виправдовуючи цим статус бестселерів своїх творів.

Дослідження психологізму в художній літературі залишаються вагомими та значущими у всі часи. Завдяки цій якості мистецтва слова можна напружено драматично зобразити та розкрити внутрішню неузгодженість, протиріччя людського ества, а відтак і зіткнення інтересів епохи та суспільства.

Нерідко терміном «психологізм» позначають величезне коло питань на стику психології та літератури. У літературознавчих дослідженнях відомих вчених детально розглянуто особливості психологізму в літературі (Г. Блум, О. Галич, Л. Гінзбург, М. Гуменний, Ю. Еткінд, Н. Зборовська, М. Кодак, Л. Колобаєва, Ю. Кузнецов, С. Михида, Г. Насімчук, О. Січкара, В. Фращенко та ін.).

У своїй праці «Художній світ роману «Маруся» Василя Шкляра» Г. Насмінчук розглядає художнє сприймання В. Шкляра та інструменти формування художнього світу «Марусі». Науковець О. Галич окреслює дві сюжетні лінії роману – документальну й художню, зв'язуючи їх із реальними історичними фактами та художнім вимислом. У своєму дослідженні «Роман

«Маруся» В. Шкляра як поєднання біографії з квазі-біографією» він вивчав поетику портретування центральної постаті біографічного роману. Також аналіз творчості В. Шкляра відображається у незліченній кількості інтерв'ю письменника на радіо, телебаченні, у газетах, інтернет-виданнях.

Метою нашої статті є дослідження особливостей психологізму роману В. Шкляра «Маруся».

Термін «психологізм» за останні десятиліття популяризувався в літературознавстві. «Психологізм реалізується через описи вражень про навколишнє, стислі виклади того, що відбувається в душі героя, через внутрішні монологи персонажів, їхні сни, галюцинації, у яких виявляє себе підсвідоме (те, що приховане в глибинах психіки й несвідоме для самої людини)» [1, с. 122].

Дослідниця О. Січкара у своїй праці «Форми, прийоми та засоби втілення психологізму в українській літературі» зв'язала думки різних дослідників, створила схему форм і прийомів уособлення психологізму в художній літературі, виокремивши три форми його втілення: пряма (внутрішня, інтервентна), непряма (зовнішня, екстервентна) та сумарно означаюча (письменник тільки «накреслює» процеси, які відбуваються у духовному світі героя). Також вона підкреслює, що кожна форма послуговується своїми засобами і прийомами втілення психологізму. Пряма форма, визначає О. Січкара, реалізується завдяки таким засобам, як внутрішній монолог, діалог, сни, сповідь тощо [4, с. 39]. Непряма форма – засобами й прийомами: рухи, міміка, жести, інтонація, психологічний портрет, пейзаж, інтер'єр тощо [4, с. 40]. Питання психологізму в художній літературі залишається цікавим та значущим. За підтримки цієї гармонійної особливості мистецтва думки можливо напружено, драматично та до останку промовисто розгортати внутрішні протистояння людського ества. Варто зауважити, що упродовж багатьох років спостерігається зосередження уваги саме на аналізі психологічного стану особистості.

За літературознавчою енциклопедією, психологізм – передача різноманітними художніми прийомами та засобами внутрішнього, духовного стану персонажа, його думок, що зумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками [3, с. 292].

Прикметно, що в структурі біографічного роману провідну роль виконує психологічний портрет Марусі. Портрет, який опирається на документальні свідчення тих, хто знав її, хто лишив спогади про неї. Письменник зазначає, що кожен його твір побудований на міцному документальному підґрунті.

«Маруся» – історичний роман, художньо-документальна історія. Маруся є образом-символом, що назавжди залишиться в історії та легендах народу як «отаманша Маруся». Основа творення образу головної героїні – ліризм, героїко-патріотичний пафос, гіперболізована ідея національної нездоланності, поєднання історичних та вигаданих чинників. Створюючи образ Марусі, В. Шкляр користувався історичними джерелами, спогадами, розвідками. Роман В. Шкляра «Маруся», присвячений повстанському рухові в Україні 20-х рр. ХХ ст., засвідчив бажання українців знати правду про себе, повернутися до свого коріння, зрозуміти власну унікальність.

Автор відтворює психологізм в образі Марусі через характерні риси, увиразнюючи їх відносинами героїні з рідними. Потужність, міць характерів, патріотизм сім'ї Соколовських уособлюється в образах братів Василя, Дмитра, Степана, а також батьків. Духовний світ Марусі віддзеркалює її мати Ядвіга: «Але тіло – то тільки сота часточка від того, що може зчитати матуся з очей дочки, і Ядвіга Квасніцька побачила в тих синьо-сірих очах таке, про що й боялася думати» [6, с. 232]. Дослідник А. Галич пише, що ця сцена – «свідчення багатозначності прочитання внутрішнього світу героїні, що набуває психологічного характеру». Образ матері доповнює образ Олександри, мати завжди тонко відчуває удари трагічної долі доньки. Деякі з дослідників намагаються розрізнити поняття психологізму і психологічного аналізу. Так, наприклад, М. Кодак зазначає: «...психологізм (художній) – декларована «рухомою естетикою» або науково реставрована з творчої практики (автора, школи, напряму) система соціально-психологічних поглядів на людину у світлі естетичних сподівань даного часу; психологічний аналіз – метод образно-логічного осягнення історично-характерної соціально-психологічної суті людини в художній творчості» [4, с. 7].

До речі, це формулювання корегує В. Фашенко, у свою чергу, він акцентує увагу на «внутрішньому», що відтворюється автором: «Психологізм – універсальна, родова якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів,

станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів» [5, с. 49].

Психологізм образу в певній мірі виявляється в контексті розвитку лінії глибокої сердечної прихильності. Читачеві нескладно відчутти його під час першої зустрічі Марусі й Мирона. Історична канва роману природно огортається темою почуттів, а розвиток лінії кохання героїв відтворює їх по-новому, під інакшим ракурсом, реалізує духовні особливості, репрезентує як душі, індивідуальності, спроможні на відверті переживання, душевні муки та сердечний біль.

Нерідко історичні романи містять у собі елементи міфології, відбувається міфологізація та містифікація минулих подій та постатей. «У ній таки було щось од віщунки. Маючи гостре передчуття, Маруся багато чого вгадувала наперед» [6, с. 125]. Вона влучно відчуває загрозу, біду, небезпеку, невідворотне розставання й дарує Миронові камінь, який несе в собі магичні властивості. «Цей оберіг зменшує ризик. Коли почуєш, що він холодний і важчий, тоді стережися» [6, с. 123]. Камінь «Соколине око» здатен пробуджувати інтуїтивні сили, дає відчуття безпеки та дарує можливість відчувати любов на відстані, а також цей камінь здатний допомогти наблизити зустріч з коханою людиною. Вірна милому до останку, вона знала, що вони не залишаться разом. «Маруся обняла його, але в її обіймах було більше смутку, ніж пристрасті» [6, с. 124]. Читач відчуває й біль коханого Марусі, коли він стиснув у кишені холодний камінчик та відчув, як новий жаль торкається його серця. Тоді Мирон зрозумів, що вчора Маруся з ним попрощалася.

В. Шкляр – автор історико-пригодницького роману, події якого розгортаються на території український земель в 1919 році. Роман був написаний упродовж п'яти років з використанням архівних матеріалів та щоденників очевидців. Це твір про визвольну боротьбу українців майже столітньої давнини, але сприйнятий як актуальний. Автор, формуючи образ Марусі, сполучає риси войовничої натури (відвага, міць, стійкість та витривалість) та риси жінки (ніжність, відданість, жіночність). Можна стверджувати, що постаті в романі виступають не як представники певних характерів, а як емоційний процес, почуття виступають мотивацією поведінки.

Творчість В. Шкляра увібрала в себе й трансформувала досвід попередників, засвідчивши оригінальність його творчих пошуків, автор звернувся до маловивчених, замовчуваних сторінок нашої історії, розкрив теми національно-визвольних змагань, мотивів історичної пам'яті та зв'язку часів. Історичний роман В. Шкляра «Маруся» вирізняється посиланням на сторінки історії, які висвітлюють життя українських повстанців у боротьбі з окупантами в 20-х роках ХХ ст.

Роману притаманні превалювання історичної правди над художнім домислом, поєднання документальної та міфологічної площин, взаємодія реальних та вигаданих осіб, наявність історичної та любовної сюжетних ліній. Також твір актуалізує історичну пам'ять. Цей роман, як явище сучасного літературного процесу, увібрав у себе її окремі унікальні особливості, а саме синтез ознак маскульту й так званої високої літератури, постмодерні доміанти. Прикметним є поєднання актуальності, історичної правди, психологізму та гостросюжетності. Все це дозволяє називати роман бестселером.

Література

1. Кузнецов Ю. Розвиток психологізму в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – початку ХХ ст.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 221– 249. 2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-упорядник Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 620 с. 3. Січкара О. Форми, прийоми та засоби втілення психологізму в українській літературі (спроба системного аналізу) : Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2010. № 4 (191). С. 35– 43. 4. Фащенко В. У глибинах людського буття: етюди про психологізм літератури. Київ : Дніпро, 1981. 278 с. 5. Шкляр В. Маруся: роман. Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 320 с.

Евеліна Босва, Анна Заболотна

Функційні особливості англіцизмів у сучасній українській прозі

В останні десятиріччя ми можемо спостерігати значні зміни в лексичному складі української мови. На початку ХХІ століття питання статусу, перспектив та напрямів розвитку української мови, зокрема її лексичного складу, постійно перебувають у полі зору вітчизняних лінгвістів. Проблеми функціонування англійських запозичень в сучасній українській мові присвятили свої роботи такі вчені, як Б. Ажнюк, В. Аристова, П. Бех, М. Вакуленко, В. Гончаренко, В. Горобець, Б. Задорожний, М. Каранська, Л. Кислюк, Т. Кияк, В. Коломиєць, О. Різниченко, О. Сербенська, О. Стишов, І. Фаріон, Ю. Шевельов та інші. Дослідження іншомовної лексики, яка